

REŠITVE SLOVNIČNIH ZAGAT NA DOSEGU MIŠKE: ANALIZA NAPAK V BESEDILIH UČENCEV IN DIJAKOV ZA POTREBE ELEKTRONSKEGA SLOVNIČNEGA VIRA

Iztok Kosem

Trojina, zavod za uporabno slovenistiko, Ljubljana

Sara Može

Amebis, d.o.o., Kamnik, Kamnik

UDK 811.163.6'271.14'36:316.772.5

V pričujočem članku bosta predstavljeni metodologija in vrsta podatkov, ki bodo v okviru projekta Sporazumevanje v slovenskem jeziku uporabljeni pri načrtovanju in ustvarjanju korpusne pedagoške slovnice. Prikazano bo, kako lahko na podlagi poglobljene analize korpusnih podatkov identificiramo najpogostejše slovnične napake, in predstavljeni bodo prvi poskusi oblikovanja interaktivne, uporabniško prijazne in na korpusnih podatkih temelječe razlage izbranega jezikovnega problema.

pedagoška slovnica, korpus, interaktivni spletni vir, uporabniška prijaznost, jezikovni problemi

As part of the project »Communication in Slovene«, a corpus-based pedagogical grammar is currently being developed. The article presents the methodology and the type of data used in the creation of such a resource. The results of an in-depth corpus analysis aimed at identifying common grammatical mistakes will be discussed, and a first approach towards the creation of an interactive, user-friendly, corpus-based solution to a pre-selected linguistic problem will be presented.

pedagogical grammar, corpus, interactive web resource, user-friendliness, linguistic problems

1 Uvod

Učenci slovenskih osnovnih in srednjih šol imajo na razpolago različne jezikovne vire, ki jim pomagajo usvajati in razumeti zakonitosti slovenskega jezika, npr. učbenike, delovne zvezke, slovnice in podobna gradiva. Vendar pa raziskave (Rozman idr. 2010) kažejo, da je raba tovrstnih virov bolj ali manj omejena na rabo v razredu. Najbrž tudi zato, ker so viri preveč usmerjeni v sistemsko obravnavo slovnice, kar zaradi prevelike abstraktnosti onemogoča njihovo učinkovitost v pedagoški situaciji (Bernardini 2004), in so premalo problemsko naravnani. Z drugimi besedami, obstoječi jezikovni viri se premalo osredotočajo na jezikovne vsebine, s katerimi imajo učenci pogosto težave (Krek, Arhar 2010). Poleg tega je vsebina v nekaterih virih

predstavljena na dokaj zahteven način, kar pogosto pripelje do neustreznega tolmačenja podatkov (Gantar, Krek 2009).

Poleg neustreznosti vsebine za reševanje slovničnih problemov učencev imajo obstoječi jezikovni viri pogosto še dodatno slabost – medij, v katerem se nahajajo. Zelo malo virov je namreč na voljo v spletni obliki (če pa so, po navadi niso preveč kakovostni), ki se je učenci doma največ poslužujejo. Nedavna anketa (Rozman idr. 2010), izvedena med 1465 učenci in dijaki slovenskih šol, je namreč pokazala, da učenci pri reševanju slovničnih problemov zunaj šole najpogosteje uporabljajo elektronske vire, zlasti spletne brskalnike, zelo redko pa knjižne oblike slovničnih priročnikov.

V slovenskem prostoru se torej kaže potreba po elektronskem jezikovnem viru, ki bi se osredotočil na pogoste jezikovne probleme učencev. Prvi korak k zapolnjevanju tega manka predstavlja korpusna pedagoška slovnica, ki nastaja v okviru projekta Sporazumevanje v slovenskem jeziku in bo na voljo v spletni obliki (Arhar idr. 2011). Ciljni uporabniki korpusne pedagoške slovnice so učenci zadnjega triletja osnovne šole in dijaki srednjih šol. Glavna vodila slovnice so osredotočenost na (pogoste) slovnične probleme učencev pri pisanju, poljudno in uporabniku prijazno razlaganje tematike ter čim večja izkoriščenost prednosti elektronskega medija, med katerimi je ena najpomembnejših aktivacija uporabnika (Strehovec 2004). V prispevku predstavljamo korpusni vir, ki smo ga uporabili za zaznavanje slovničnih problemov učencev, nekaj rezultatov analize, pa tudi primere vzorčnih rešitev in razmišljanja o problematiki, ki se je pojavila pri snovanju rešitev.

2 Korpus Šolar

Korpusi predstavljajo zbirke dejanske jezikovne rabe. Korpusni jezikoslovci so vedno poudarjali, da daje analiza korpusov pogosto rezultate, ki niso v skladu s posameznikovo jezikovno intuicijo (Sinclair 1987; Biber 2005), kar je predvsem posledica dejstva, da ljudje prej opazimo in se radi osredotočimo na nenavadno rabo jezika, ne pa na tisto, kar je tipično in vsakdanje. Tovrstne ugotovitve pričajo o pomembnosti uporabe korpusov pri izdelavi jezikovnih virov, kar se nanaša tako na opisovanje, kaj je v jeziku pogosto, kot na zaznavanje jezikovnih problemov uporabnikov jezika, v našem primeru šolajočih se mladostnikov.

Osrednji vir za izdelavo korpusne pedagoške slovnice predstavlja korpus Šolar, pisni korpus besedil učencev in dijakov slovenskih osnovnih in srednjih šol.¹ Avtorji besedil v

korpusu tako predstavljajo tisto populacijo, ki ji bo slovnica tudi namenjena.

Korpus obsega 967.477 besed in vsebuje 2.703 besedila. Največ besedil je bilo napisanih pri pouku slovenščine (84,2 %), deleži besedil pri drugih šolskih predmetih pa se gibljejo med 0,1 in 7,2 %. Velika večina besedil je esejev oziroma spisov (79 %), preostanek pa predstavljajo testi in praktična besedila (npr. pisma, prošnje). Največ besedil so prispevali dijaki gimnazij (53,8 %), sledijo dijaki srednjih strokovnih šol (27 %), osnovnošolci (13,8 %) in dijaki poklicnih šol (5,4 %). Besedila prihajajo iz vseh slovenskih regij, pri čemer je približno 60 % besedil z JZ, 40 % pa s SV Slovenije.

Pri analizi Šolarja za potrebe pedagoške slovnice smo se osredotočili na napake, ki so jih v besedilih učencev označili in popravili njihovi učitelji. Zaradi želje po učinkovitejši analizi so napake dodatno klasificirane po sistemu, pripravljenem za gradivo govorcev slovenščine kot tujega jezika (Stritar 2009), ki pa je bil med gradnjo Šolarja prilagojen posebnostim šolskih besedil domačih govorcev

Tabela 1: Sistem učiteljskih popravkov: tipi in podtipi napak

Tip napake	Podtip
NAPAKA ZAPISA	Črkovanje Pisanje skupaj/narazen Mala/velika začetnica Ločilo Krajšava Številka
NAPAKA BESEDIŠČA	
NAPAKA OBLIKE	
NAPAKA SKLADNJE	Besedni red Izpuščeni podatki (izpust) Odvečni podatki (odveč) Neustrezna struktura

¹ Za podroben opis izdelave korpusa (zbiranje besedil, transkribiranje, urejanje avtorskih pravic) glej Rozman idr. (2010).

slovenščine. Učiteljski popravki so predstavljali zgolj izhodišče za zaznavanje jezikovnih problemov učencev, saj je imel sistem označevanja popravkov dokaj široke tipe in podtipe (Tabela 1), ki jih je bilo treba nadalje drobiti.

Poleg tega je bilo treba pri analizi paziti na odvečne popravke in nekonstentnost pri popravljanju; npr. pred zvezami *gledelne glede (na)* nekateri učitelji dodajajo vejico, drugi pa ne. Pri analizi se je pokazalo tudi, da učitelji pogosto popravljajo strukture, ki niso slovnično nepravilne, temveč le slogovno neustrezne. Dober primer so strukture s pomensko izpraznjenimi ali splošnejšimi besedami, ki jih učitelj (najverjetneje z namenom bogatenja učenčevega besednega zaklada) popravi v pomensko specifične, redkeje rabljene besede, npr.:

Učenec:

Sem proti, da gre več kot polovico hrane ki je v restavraciji namenjena dijakom v smeti [...]

Učitelj (popravljeno):

Nasprotujem temu, da gre več kot polovico hrane ki je v restavraciji namenjena dijakom v smeti [...]

3 Analiza korpusa Šolar in odkrivanje jezikovnih problemov učencev pri pisanju

Pri analizi Šolarja smo si pomagali z orodjem WordSmith Tools 5 (Scott 2008),² ki ne omogoča le učinkovitega izločanja in pregledovanja podkorpusov, temveč tudi dodajanje oznak. Na podlagi učiteljevih popravkov je bilo mogoče za vsako kategorijo oziroma podkategorijo ustvariti poseben izpis, v katerem vsaki pojavitvi popravka v korpusu ustreza ena konkordanca. Sezname konkordanc so bili nato ročno pregledani, pri čemer je bil cilj identificirati specifične jezikovne probleme, s katerimi se soočajo učenci in dijaki. Pri analizi napak strukture (podkategorija napak skladnje) so bili tako identificirani problemi pri rabi trpnika, splošnega osebka, dvojine, kolokacij, povedkovega prilastka itn.

N	Concordance	Set
258	</p1></u1> da je vendar po eni strani oče enako počel z njegovim očetom, zdaj pa pričakoval, da bo njegov sin dober do njega. Tukaj bi lahko držal pregovor, <u1 tip="S" podtip="STR">tak kot oče, tak kot sin<p1>kakršen oče, takšen sin</p1></u1>. Saj se vsi učimo obnašanja od staršev. Niti si ni zaslužil, da	primerjava
259	l="obkroženo">17</u1> let, je ime?la že otroka z bogatim Ožbejem, <u1 tip="S" podtip="STR">ki je bila vanj<p1>v katerega je bila<p1></u1> zaljubljena. A <u1 tip="S" podtip="STR">od Ožbeja oče<p1>Ožbejev oče<p1></u1> je bil zelo žalosten, ker se bil <u1 tip="S" podtip="IZP"><p1>zaljublil</p1></u1>	Jezusov
260	/p1></u1> je ljubezen drugačna<u1 tip="Z" podtip="LOC">, <p1></p1></u1> kot pri Romeu in Juliji, saj je Hamlet zelo ljubil svojega očeta. A ko je izvelel za <u1 tip="S" podtip="STR">smrt svojega očeta<p1>njegovo smrt</p1></u1>, je prisegel, da bo naredil vse, da <u1 tip="S" podtip="BR">bo	Jezusov
261	dovolj denarja s sabo, da bi sinu kupila samokres. Ko sta se vrnila domov<u1 tip="Z" podtip="LOC"><p1></p1></u1> je Izidor našel na tleh <u1 tip="S" podtip="STR">kovanec od očeta<p1>očetov kovanec</p1></u1>. Misli si je, da mu bo <u1 tip="S" podtip="ODV">tale<p1></p1></	Jezusov
262	so se <u1 l="obkroženo">te</u1> problemi začeli <u1 l="vijugasto podčrtano">večati</u1><u1 tip="Z" podtip="LOC"><p1>, </p1></u1> saj je takoj po <u1 tip="S" podtip="STR">smrti njegovega očeta<p1>očetovi smrti</p1></u1><u1 tip="Z" podtip="LOC">, <p1></p1></u1> zavzel njegov prestol stric	Jezusov
263	tip="B">njegovi<p1>svoji</p1></u1> smrti, je <u1 tip="B">svojemu<p1>Hamletovemu</p1></u1> stricu pripravil past, da bi se zares prepričal, da je Klavdij <u1 tip="S" podtip="STR">morilec njegovega očeta<p1>očetov morilec</p1></u1>. Pripravil je igro in ko se je Klavdij zavedel<u1 tip="Z"	Jezusov
264	, ker je bil ljubosumen. Očetu je <u1 tip="B">rekel<p1>očital</p1></u1>, da še nikoli ni priredil zanj take gostije<u1 tip="Z" podtip="LOC"><p1>, </p1></u1> <u1 tip="S" podtip="STR">in mu očital, da<p1>čepprav</p1></u1> je bil vedno pri njem in <u1 tip="S" podtip="IZP"><p1>mu</p1></u1> služil. Oče	veznik
265	, pozablja pa na človeško moralo. Antigona ne more sprejeti dejstva, da Kreon ne dovoli pokopa njenega brata, medtem ko je drugega proglasil za junaka. <u1 k="pogovorno"><u2 tip="S" podtip="STR">Za razliko od<p2>V primerjavi z</p2></u2></u1> originalne Antigone pa se pri tem ne zanaša na božje zakone, ki jih	od-zveza

Slika 1: Označevanje konkordanc z naborom oznak za specifične jezikovne probleme

² Orodje je dostopno na spletni strani www.lexically.net/wordsmith.

V seznamih se jezikovni problemi navadno pojavijo večkrat, zato je bila vsaki konkordanci, ki vsebuje specifični jezikovni problem, v posebnem stolpcu pripisana enaka oznaka. Označevanje izpisov s tovrstnimi oznakami je bistvenega pomena za poznejše delo, saj nam omogoča, da pred začetkom pisanja slovnice razlage izločimo seznam relevantnih konkordanc za izbrani problem ter pojavitve problema dodatno analiziramo in kategoriziramo.

Specifične jezikovne probleme, ki smo jih identificirali pri analizi konkordanc, smo sprti beležili v posebnem dokumentu. Podatke o jezikovnih problemih uporabnikov smo pridobili tudi z analizo vprašanj, zastavljenih na spletnih forumih MedOverNet in ŠuSS, ter z anketo med učitelji slovenščine. Identificiranih je bilo več kot 900 specifičnih jezikovnih problemov uporabnikov.

Na podlagi nadaljnjih analiz podatkov (zlasti tistih v korpusu Šolar) smo nato določili še prioriteten nabor slovnice problemov, ki najbolj potrebujejo pojasnilo in bodo

v skladu s cilji aktivnosti Pedagoške slovnice predstavljeni v elektronskem slovnice viru. Pri tem je na določitev hierarhije vplivala zlasti frekvenca konkordanc v korpusu Šolar z isto oznako.

Eden od slovnice problemov, ki je vključen v izluščeni prioriteten nabor in smo se mu v poskusni fazi pisanja gesel posebej posvetili, je raba naklonskih glagolov *moči* in *morati*. Problem je bil identificiran pri pregledovanju napak besedišča, pri čemer je bila vsaki konkordanci, v kateri se učitelj popravek nanaša na rabo teh glagolov, pripisana enaka oznaka, na podlagi katere je bilo mogoče naknadno izvleči seznam vseh konkordanc, ki so relevantne za analizo izbranega problema. Sledila je natančna analiza konkordanc, pri čemer je bilo zglede mogoče razdeliti v štiri skupine, ki so prikazane v Tabeli 2. Glede na pogostnost pojavljanja lahko sklepamo, da imajo učenci pri pisanju največ težav z razlikovanjem med glagoloma *moči* in *morati*; ostali dve kategoriji, tj. *upati* in *rabiti*, sta marginalni (zglede, v katerih je

Tabela 2: Kategorizacija napak, vezanih na rabo glagolov *moči* in *morati*

KATEGORIJA	OPIS	ZGLED IZ ŠOLARJA	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ VSEH ZGLEDOV
<i>moči</i>	učenec uporabi <i>moči</i> namesto <i>morati</i>	<i>Ampak sem ugotovila, da je mami le ena sama ter jo <ul tip="B">morem moram spoštovati.</i>	46	63,89 %
<i>morati</i>	učenec uporabi <i>morati</i> namesto <i>moči</i>	<i>Občutka res ne bi <ul tip="B">moral mogel opisati.</i>	21	29,17 %
<i>upati</i>	učenec uporabi <i>upati</i> namesto <i>moči</i>	<i>[...] če ni znal nemško, se ni <ul tip="B">upal mogel uveljaviti in je tako še naprej veljal za neumnega oz. povprečnega kmeta.</i>	3	4,16 %
<i>rabiti</i>	učenec uporabi <i>rabiti</i> , ko želi zanikati <i>morati</i>	<i>V zasanjanem življenju nimamo pravil, <ul tip="B">ne rabimo ni nam treba hoditi v šolo [...]</i>	2	2,78 %
SKUPAJ			72	100,00 %

upati popravljen v *moči*, smo zasledili samo pri učencih iz okolice Nove Gorice).

Kvalitativno in kvantitativno obdelani podatki iz Šolarja so bistvenega pomena pri načrtovanju slovnčnih gesel, saj interpretacija podatkov iz tega vira jezikoslovcu omogoča identifikacijo jezikovnega problema uporabnikov, hkrati pa tudi določitev drugih korpusnih in nekorpusnih virov, ki lahko nudijo relevantne podatke o identificiranem jezikovnem problemu. Pri oblikovanju opisa jezikovnega problema *moči* – *morati* so bili tako analizirani še podatki iz referenčnih korpusov FidaPLUS (www.fidaplus.net) in Gigafida (<http://demo.gigafida.net>), governega korpusa GOS (www.korpus-gos.net) in leksikalne baze. Najprej je bilo seveda določeno, kakšno gradivo in na kakšen način iskati v virih. Analiza in interpretacija podatkov sta dali informacije o tem, kakšno je z vidika rabe besed *moči* in *morati* realno stanje v jeziku in pri rabi katerih slovnčnopomenskih struktur z *moči* in *morati* korpusi v večji meri izkazujejo odstopa od običajne jezikovne rabe, tj. pri rabi katerih struktur imajo uporabniki največ težav.

Analiza gradiva je pokazala, da pri rabi glagolov *moči* in *morati* šolajoči se mladostniki nimajo drugačnih jezikovnih problemov kot odrasli pisci besedil, vendar se problemi pri njih pojavljajo nekoliko pogosteje. Hkrati se je izkazalo, da bo treba pri opisu jezikovnega problema opozoriti na posebnosti rabe glagolov v pogovornem in govorjenem jeziku ter da se raba naklonskih glagolov pri govorcih nekoliko razlikuje tudi glede na njihovo regionalno pripadnost. Zaključni korak analize jezikovnih virov sta bili tipologizacija in razvrstitev gradiva glede na predpostavljene kategorije napačne rabe naklonskih glagolov *moči* in *morati*, kot so bile vzpostavljene z vidika opravljene analize.

4 Oblikovanje rešitev

Ker viri, kakršen je nastajajoča korpusna pedagoška slovnica, niso pogosti in se torej ni bilo mogoče opreti na že obstoječ soroden

jezikovni vir, smo se pri pripravi zasnove slovnice srečevali z vrsto dilem. Razreševali smo jih ob razmišljanju o prednostih in slabostih testnih opisov jezikovnih problemov, ki so jih pripravili člani skupine za pripravo spletnega slovnčnega vira, pri čemer je bil za opis izbran vzorčni nabor glede na tematiko in problematiko čim bolj raznorodnih jezikovnih problemov s prioritarnega nabora slovnčnih problemov uporabnikov.

Sliki 2 in 3 prikazujeta del opisa jezikovnega problema *moči* – *morati*, tako da je mogoče dobiti vtis o tem, na kakšen način so podatki v korpusni pedagoški slovnici predstavljeni uporabniku in kako so izkoriščene možnosti elektronskega vira. Opis specifičnega jezikovnega problema je uporabniku na voljo v okviru t. i. slovnčnega gesla.

Korpusna pedagoška slovnica prinaša večnivojsko obravnavo jezikovne problematike, s katero se uporabnik seznanja v okviru obveznih in izbirnih elementov slovnčnega gesla, do katerih dostopa s pomočjo zavihkov (glej Sliko 2).

Povzetek ponuja minimalističen, pregleden in strnjen pregled zgolj jedrnih informacij o specifičnem jezikovnem problemu, pri čemer ni predvidena večja mera aktivacije uporabnika. Ta tip krajše razlage je namenjen uporabnikom, ki želijo hitro pridobiti relevantno informacijo ali zgolj obnoviti svoje znanje.

Daljša, interaktivna razlaga pa uporabniku omogoča, da se z jezikovno problematiko in načini njenega reševanja seznanja problemsko in postopoma (prehajanje od znanega k neznanemu) ter bolj sistematično in celovito, hkrati pa je opis zastavljen tako, da uporabnika aktivira, ga usmerja skozi proces učenja in preverja njegovo razumevanje. Zato slovnica zlasti v okviru razlage vključuje vrsto aktivacijskih elementov (gre za strukturno-vsebinske prvine, ki uporabnika spodbujajo k različnim oblikam aktivnosti), pri čemer je aktivacija namenjena predvsem temu, da uporabnika pritegne, ohranja njegovo pozornost in zbranost ter napravi proces

Slika 2: Izsek iz razlage slovnice gesla *moči* – *morati* v pedagoški slovnici (delovna verzija)

učenja zanj čim bolj zanimiv. Na Sliki 2 je tako prikazan aktivacijski element, ki od uporabnika zahteva, da na podlagi predhodnega razmisleka o slovnicih in pomenskih lastnostih besed *moči* in *morati* razvršča ponujene zglede na ekranu; pri tem si lahko pomaga z dodatnimi vsebinami v tabelarni obliki.

Uporabnik slovnice tako ni več zgolj pasivni sprejemnik, bralec ponujenih vsebin, ampak njihov aktivni sooblikovalec, pri čemer naj bi njegovo soizgrajevanje razlage pripomoglo k večjemu razumevanju jezikovnih pojavov in dolgotrajnejšemu pomnjenju podatkov. Uporabnik se pasivne vloge osvobaja tudi tako, da sam odloča, katerim vsebinam bo posvečal (več) pozornost(i), s kakšnim tempom bo napredoval ter po kakšnem vrstnem redu bo prebiral ponujene

vsebine. Pomembno aktivacijsko vlogo ima zato tudi izbirni element slovnice gesla vaje, ki prinaša krajše interaktivne naloge z rešitvami, ki uporabnikovo znanje utrjujejo, hkrati pa so namenjene preverjanju nivoja usvojenega znanja. Vse aktivacijske dejavnosti so intuitivne in ne zahtevajo kompleksnejših navodil.

Načelo intuitivnosti je pravzaprav jedrno načelo oblikovanja slovnicih opisov. Tako uporabnik za uporabo slovnice ne potrebuje slovnice predznanja, od njega kot rojenega govorca slovenščine pričakujemo le, da bo na podlagi ponujenih podatkov in namigov uspel asociativno povezati neznano z znanim, tj. izkoristiti svojo jezikovno intuicijo, da bi s pomočjo ponujenega metajezikovnega znanja nadgradil svojo jezikovno zmožnost oz.

izboljšal svojo pismenost. Odraž načela intuitivnosti je tudi odločitev, da slovnični opisi vključujejo samo toliko terminologije, kolikor je je nujno potrebno za to, da uporabnik usvoji jezikovna pravila, hkrati pa se opisi na različnih mestih ne podvajajo preveč. V jedrnem delu opisa slovničnega problema *moči – morati* tako ne omenjamo nedoločnika in naklonskih glagolov, ampak le poseben pomen oblik besed *moči* in *morati* ter besed, ki so jima podobne. Prehod do terminologije, uporabljene v virih, namenjenih šolski rabi, ter do nekoliko zahtevnejših in intelektualno bolj stimulativnih vsebin prinaša izbirni element gesla jezikovna zakladnica, ki je namenjen bolj zainteresiranim uporabnikom. Razdelek prinaša podrobnejše

podatke o slovnično-pomenskem vedenju obravnavanih jezikovnih enot, ki so z vidika metajezikovnih opredelitev izkazani nekoliko bolj eksplicitno, hkrati pa uporabnika seznanja s podatki v drugih, zunanjih jezikovnih virih (npr. korpusnih) in z novimi načini reševanja jezikovnih problemov.

Intuitivne so tudi grafične rešitve. Uporabniku predstavimo vsebino v obliki krajših, zamejenih vsebinskih sklopov, pri čemer mu na ekranu naenkrat ponudimo samo tiste informacije, ki so ključne za rešitev njegovega jezikovnega problema. Vse dodatne informacije so mu na voljo v obliki pojavnih oken, hiperpovezav in drugih možnosti, ki jih nudi elektronski medij, pri čemer uporabljamo načelo plastenja besedila. Na Sliki 2

The screenshot shows a web-based pedagogical dictionary interface. At the top, there are navigation tabs: RAZLAGA, POVZETEK, JEZIKOVNA ZAKLADNICA, PRIMORCI, POZORI!, and VAJE. The main content area is titled "Če Eva ne more po jabolka, mora pa Adam." with the subtitle "GLAGOLA MOČI IN MORATI". Below this, there is a section titled "PRIMORCI, POZORI!" which contains a warning: "V goriškem narečju včasih namesto NE MOREM uporabite NE UPAM." followed by two example sentences: "Se ne upaš učiti tako dolgo?" and "Roke nisem upal premikati." Below this, it states: "V drugih narečjih in v knjižnem jeziku NE UPAM pomeni, da me je nečesa strah, da se bojim. Zato bodite pri pisanju še posebej previdni in v takih primerih uporabite NE MOREM:" followed by two checked examples: "Se ne moreš učiti tako dolgo?" and "Roke nisem mogel premikati." At the bottom of this section is a button "NE UPAM → NE MOREM". To the right of this section is a "NAPREJ" button. At the bottom left, there is a "SORODNETEME" section with two items: "Greš smučati ali smučat?" and "Nisem kupil mleko." At the bottom center, there is a search bar with a magnifying glass icon. At the bottom right, there is a "KAZALO" button and a small map of Slovenia.

Slika 3: Izbirni element *Primorci, pozor* slovničnega gesla *moči – morati* v pedagoški slovnici (delovna verzija)

lahko opazimo, da so uporabniku podatki v osnovi na voljo v nekoliko bolj grafični podobi, s klikom na ustrezno ikono (*Na dolgo*) pa se odpre stranska vrstica, ki prinaša stavčno ubeseditev razlage. Tovrstna dodatna obravnava problematike je lahko nekoliko natančnejša, celovitejša in abstraktnejša, hkrati pa prinaša ustrezno alternativno možnost učencem, ki težje prepoznavajo pomen grafičnih podob in simbolov.

V obliki dodatnih pojavnih oken, stranskih vrstic in hiperpovezav med različnimi strukturnimi segmenti slovničnih gesel, do katerih uporabnik dostopa s klikom na ustrezne ikone, so hkrati na voljo dodatni zgledi in vaje, tabelarični podatki o oblikoskladenskih vzorcih besed, razlage težje razumljivih jeziko(slo)vnihih pojmov in uporabljenih izrazov, dodatne zanimivosti itn. Poleg tega se ob določenih uporabnikovih dejanjih (npr. ob preletu prek dela ekrana z miško) določeni deli besedila obarvajo, sprožijo se simulacije, pri čemer naj bi izpostavljeni deli podatkov uporabniku omogočali, da čim bolj intuitivno usvaja jezikovno vedenje. Uporabniku skušamo pomagati tudi z oblikovanjem stavčnih mnemotehnik, ki pripomorejo k temu, da se mu vzpostavljene asociacije v spominu čim bolj utrdijo.

Jedri del opisa jezikovnega problema dopolnjuje še omejen nabor izbirnih rubrik, ki prinašajo dodatne informacije o jezikovni realnosti obravnavanih jezikovnih enot ter enot, povezanih s konkretnim jezikovnim problemom. V njih se uporabnik npr. seznani s posebnostmi govornega in pogovornega jezika, s tipičnimi zgledi napačne rabe, si ogleda predpripravljene konkordančne nize itn.

Ena od posebnosti korpusne pedagoške slovnice je tudi izbirni element [regija], pozor, v katerem so zbrane jezikovne vsebine, ki so povezane z izhodiščnim jezikovnim problemom in se kažejo kot problematične zlasti za pripadnike specifične narečne skupine. Pri opisu problema *moči – morati* tako govorce iz Nove Gorice in njene okolice opozorimo, da

je njihov način rabe glagola *upati* v večini komunikacijskih situacij manj ustrezen (glej Sliko 3).

5 Zaključek

Pri izdelavi problemsko naravnega jezikovnega vira, kot je korpusna pedagoška slovnica, je bilo eno ključnih vprašanj, kako identificirati jezikovne probleme ciljnih uporabnikov, v našem primeru učencev in dijakov. Ena od možnosti so bila pričevanja učiteljev, vendar se je pri anketi med učitelji slovenščine na osnovnih in srednjih šolah pokazalo, da učitelji radi izpostavljajo predvsem metajezikovne probleme učencev (Rozman idr. 2010). Po drugi strani se je izkazala za precej bolj koristno uporaba korpusnega pristopa, saj smo z analizo korpusa Šolar na podlagi učiteljskih popravkov identificirali širok nabor jezikovnih problemov, s katerimi se pri pisanju sooča šolska populacija. Nabor problemov bo služil za oblikovanje rešitev v pedagoški slovnici, pri čemer bo tvoril opis posameznega slovničnega problema razmeroma neodvisno logično in koherentno celoto, ravnine jezikovnega sistema pa bodo – glede na relevantnost njihovih sestavin z vidika specifičnega jezikovnega problema – hkrati opisane čim bolj celostno.

Slovnica bo sicer namenjena tudi širšemu spektru potencialnih uporabnikov, vendar bo kljub vsemu njen primarni ciljni uporabnik šolajoči se mladostnik, zato bodo slovnični opisi prilagojeni kognitivnim sposobnostim povprečnega učenca, ki obiskuje zaključno triado devetletke. To nikakor ne pomeni, da gre za poenostavljanje slovnične problematike, ampak predvsem pripravljalce slovničnih opisov zavezuje k temu, da tematiko predstavijo v izrazito poljudni ter ciljnim uporabnikom prijazni elektronski obliki.

V nadaljevanju nas čaka oblikovanje rešitev ter vzpostavljanje povezav s slogovnim priročnikom (Bizjak Končar idr. 2011), ki nastaja sočasno v okviru istega projekta. Poleg tega nameravamo dati izdelane rešitve v pregled strokovnjakom ter izvesti testiranja

med ciljnim uporabniki, saj bomo lahko le tako poskrbeli za čim večjo uporabnost in rabo tega novega jezikovnega vira.

Literatura

- ARHAR HOLDT, Špela idr., 2011: *Pedagoška slovnica – standard za korpusno analizo slovnih pojavov (kazalnik 16 projekta Sporazumevanje v slovenskem jeziku)*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije.
- BERNARDINI, Silvia, 2004: Corpora in the classroom: An overview and some reflections on future developments. John Sinclair (ur.): *How to use Corpora in Language Teaching*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 15–36.
- BIBER, Douglas, 2005: What can corpus linguistics tell us about English grammar? *TESOL Applied Linguistics Forum* 26. 1–8.
- BIZJAK KONČAR, Aleksandra idr., 2011: *Slo govni priročnik – standard za korpusno analizo težav pri tvorbi besedil (kazalnik 17 projekta Sporazumevanje v slovenskem jeziku)*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije.
- GANTAR, Polona, KREK, Simon, 2009: Dru gačen pogled na slovarske definicije: opisati, pojasniti, razložiti? Marko Stabej (ur.): *Infra-struktura slovenščine in slovenistike. Obdobja* 28. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 151–159.
- KREK, Simon, ARHAR, Špela, 2010: Slovenski besedilni korpusi: kako v razred? *Sodobna pedagogika* 61/1. 224–241.
- ROZMAN, Tadeja idr., 2010: *Nova didaktika poučevanja slovenskega jezika (kazalnik 15 projekta Sporazumevanje v slovenskem jeziku)*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije.
- SCOTT, Mike, 2008: *WordSmith Tools version 5*. Liverpool: Lexical Analysis Software.
- SINCLAIR, John, 1987: Grammar in the Dictionary. John Sinclair (ur.): *Looking up: An Account of the COBUILD Project in Lexical Computing*. London: Collins. 104–115.
- STREHOVEC, Janez, 2004: Pismenost za svetovni splet: kako brati digitalna novomedijska besedila. *Jezik in slovstvo* 49/1. 83–96.
- STRITAR, Mojca, 2009: *Korpus usvajanja slovenščine kot tujega jezika. Doktorska disertacija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Gigafida – referenčni korpus sodobnega slovenskega jezika*: www.demo.gigafida.net
- FidaPLUS – referenčni korpus sodobnega slovenskega jezika*: www.fidaplus.net
- GOS – referenčni korpus govornjene slovenščine*: www.korpus-gos.net
- Projekt Sporazumevanje v slovenskem jeziku*: www.slovenscina.eu